

Megjelölve - antiszemita bélyegek a munkaszolgálatban és polgári életben ^[1]

A sárga csillag a kabáton, tetovált fogolyszám az alkaron, szöges drótkerítés a barakkok körül – ezek a holokauszt szimbólumrendszerének legfőbb és legismertebb elemei. Az alábbi dokumentumok a hazai zsidóság megaláztatásának dokumentumait, nyomtatványait mutatják be az olvasónak. A megkülönböztető „zs” jelű igazolványok, levelezőlapok, az egyenruha elvétele a munkaszolgálatnál az üldözött lét hétköznapi rekvizitumai.

Sárga csillag a kabáton, tetovált fogolyszám az alkaron, szöges drótkerítés a barakkok körül - ezek a holokauszt szimbólumrendszerének legfőbb és legismertebb elemei. A zsidóság elleni diszkriminatív intézkedések egy részét az üldözöttek látványos megjelölése és egyértelmű elszigetelése céljából fogantatosították. A különféle megbélyegzések - elszenvedők szegyenérzetének, valamint a társadalom antiszemizmusának messzemenőig való növelése mellett - távolabbi súlyos tervek megvalósításának feltételeit szolgálták. A magyar kormány rendelkezései a későbbi deportálás előjátékává váltak.

A megjelölés folyamata már az 1944 tavaszán bekövetkezett német megszállás előtt elindult, ennek hatását elsősorban a hadköteles zsidó - az 1939: IV. törvénycikk értelmében zsidónak minősített - férfiak és hozzátartozóik érezték. A munkaszolgálatosok honvédségen belüli fegyvertelen szolgálata speciálisan magyar jelenség volt, így az itt részletezett, diszkriminatív rendeletek is a magyar jogalkotás szegyenlapjaira irandóak .

A március 19-e utáni rendelet-özön a németek által megszállt országokban begyakorolt és bevált menetrend szerint zúdult a jogfosztottakra. Ennek az összetett akciónak főbb állomásait a helyhez rögzítés (utazási és költözési tilalom), a megkülönböztetési jelzés elrendelése, a kényszerlakhelyre költöztetés, illetve gettóba, gyűjtőtáborba terelés, végül pedig a deportálás jelentették . Bizonyos eljárások csak a honvédség keretében szolgáló muszosokat, mások a civil lakosság tagjait érintették, míg egy harmadik csoport pedig nagyban befolyásolta mindkét réteg életkörülményeit, és többnyire túlélési esélyeit is rontotta.

A munkaszolgálatosok elkülönítése

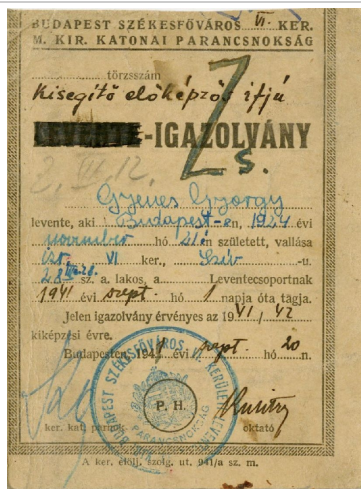
A munkaszolgálat jogi szabályozása a németbarát politikai és támogatóinak térnyerésével függvényében radikalizálódott. A ténylegesen szolgálatot teljesítő zsidó legénységet egy 1940. december 2-án hozott rendelkezéssel elkülönítették a többi közérdekű munkaszolgálatostól, még pedig úgy, hogy a zászlóaljak 3. és 4. századait vegyes (zsidó) munkásszázadokká szervezték át. Az elszigetelés megteremtette a külön bánásmód lehetőségét a munkavégzés, az ellátás és a fegyvelmezés terén. A már 1940 nyarán és őszén gyakorlatban tapasztalható negatív megkülönböztetés a zsidók kiegészítő munkaszolgálatáról szóló 2870/1941. sz. kormányrendeletben emelkedett jogerőre.

Munkaszolgálatos zsoldkönyv fedlapján festett és nyomtatott „Zs” betűvel.

Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2011.348.2 és 2011.317.1.

A muszosokat ugyanazon szabvány katonai okmányokkal látták el, mint a sorköteles honvédeket, volt zsoldkönyvük és dőgcédulájuk is. A vezérkari főnökség 1. osztályának egyik levelében már 1941 januárjában felmerült, hogy a zsidó „kmsz”-eket egyéb megnevezéssel és más, újonnan kiadott bizonyítvánnyal lássák el . Az ötlet termékeny talajra hullott: az 1941. augusztusi bizalmas rendelet már tartalmazta az igazolványlapok megjelölését, ekkor azonban még csak azokra a zsidó tisztekre és tisztjelöltekre vonatkozóan, akiknek okmányait rangfosztásuk miatt kellett bevonni. A következő évben minden zsidó hadkötelezett nyilvántartó és anyakönyvi lapját, valamint katonai igazolványi lapjának borítóját, a parancsnoki fejbélyegző alatt piros „Zs” betűjelzéssel látták el. A megkülönböztető jelzés - a zsidó fiatalok leventeképzését helyettesítő - kiegészítő előképzőben való részvételt igazoló dokumentumra is rákerült. A „Zs” betűket egyrészt kézzel festették, másrészt nyomtatták.

Leventéből lett kisegítő előképzős ifjú igazolványának előlapja „Zs” jelzéssel.

Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2013.159.1.

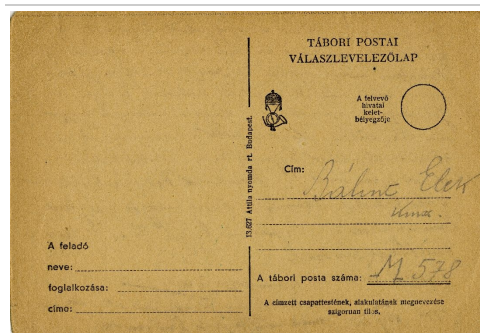
Az igazolványok mellett egyedi megkülönböztető jelzésre bukkanhatunk a postai küldemények között is. Semmilyen parancs vagy rendelet nem írta elő, hogy a muszásoknak küldött lapokon megkülönböztető jelzést alkalmazzanak, ennek ellenére az 1943-1944-es esztendőben jellemzővé vált, hogy a levelezőlapok hivatalos feljegyzéseknek szánt keretrészét, vagy az egész előrészt piros postairónnal átlósan áthúzták. Ennek célja bizonyára az volt, hogy a cenzorok figyelmét felhívják ezekre az üzenetekre .

Figyelemfelkeltő megjelölések a munkaszolgálatosok postai levelezőlapjain.

Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2011.1236.2 és 2011.136.1.

E kezdetleges jelölést jóval szembetűnőbb megoldás váltotta fel a német bevonulás után. 1944 júniusában a Vezérkari Főnökség rendeletet adott ki, mely szerint a munkaszolgálatosok csak az ún. sárga színű válaszszelvényes levelezőlapot használhatják . Innentől kezdve más postai küldeményt nem kézbesítettek a zsidó legénység részére. Ha valaki mégis tett egy próbát, az szabálytalan levelét néhány nap múlva „Tilos vissza” jelzéssel kapta kézhez .

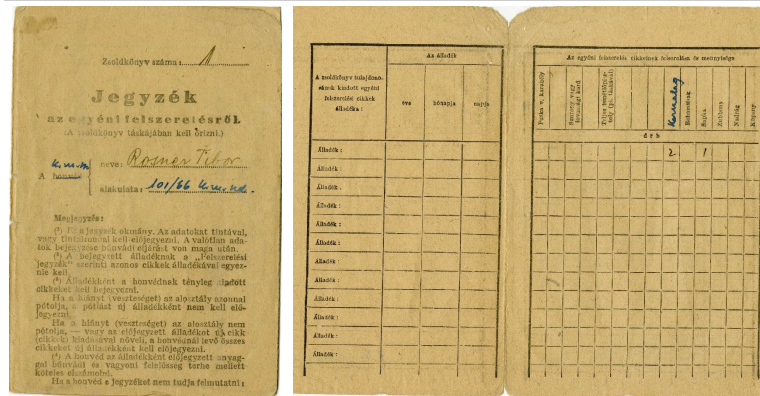

1944-ben használt, sárga színű válaszszelvényes levelezőlap.

Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2011.617.100.

A dokumentumokon túl a munkaszolgálatosokat egyéb módon is diszkriminálták. A kezdeti években még egyenruhában szolgálatot teljesítő zsidó férfiak egy 1940-es rendelet alapján a nemzeti kisebbségekhez hasonlóan bal karjukra nemzetiszín karszalagot varrtak fel. Werth Henrik vezérkari főnök 1941. május 17-ei, Bartha Károly honvédelmi miniszternek küldött átiratában ennek sárga színű karszalagra való cserélése mellett érvelt. Úgy vélte, a visszacsatolt területek magyar

lakosságának körében visszatetszést keltett, hogy „nekik a magyarságot, magyar nemzetet jelentő és régen várt nemzetiszíneinket a zsidó mu. szd.-okhoz tartozók karján kellett viszontlátniuk”. Emellett azt is megjegyezte, hogy az e vidékeken megforduló német hadsereg tagjai - akik az ideiglenesen megszállt területeken is a zsidóság megbélyegző megjelöléséhez vannak szokva - itt éppen a zsidó alakulatokon látják a nemzeti színeket és „ebből a zsidósággal szembeni felfogásunkról és nemzeti szimbólumaink megbecsüléséről teljesen hamis képet” szereznek .

Zöldkönyv mellé csatolandó jegyzék az egyéni felszerelésről. A nyomtatványból látszik, hogy a muszosokat a karszalagon és a sapkán kívül egyéb kincstári cikk nem illette meg.

Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2011.127.1.

A muszosok a jövőbeli atrocitásoknak és antiszemita támadásoknak egyértelmű céltáblájává váltak azáltal, hogy 1941 májusában „a legfelső ruhadarab bal karján, a felkar mértani középpontjának magasságában citromsárga posztóból, vagy vászonból készült karszalag” viselésére kötelezték őket. A kikeresztelkedett zsidókat fehér karszalaggal jelölték meg, a honvéd egészségügyi intézetekben dolgozó zsidó orvosok vöröskeresztes jelzéssel ellátott sárga karszalagban és polgári ruhában látták el kötelező szolgálatukat . A büntető munkaszolgálatra kényszerített, nemzetbiztonsági szempontból veszélyesnek ítélt - nagy arányban baloldali és részben zsidó - személyeket, illetve a politikai ellenfelekként internáló táborba zárt foglyokat sárga karszalagjukon sötétlő fekete folt jelölte .

Munkaszolgálatosok nemzetiszín karszalagos civil ruhában (1942 ősz, Gödöllő).

Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2013.72.1.

Mivel a sárga karszalag ötlete a honvédség berkein belül jóval hamarabb felmerült, mint hogy annak kötelezővé tételét rendelet formájában megszövegezték volna, a javaslatot támogató parancsnokok nem voltak restek a gyakorlatban sem „bizonyítani” a karszalagviselés indokoltságát. Így 1942 tavaszáig egyes századok egyáltalán nem hordtak karszalagot, mások még a nemzeti színű változatot viselték, míg a harmadik csoportba tartozók már a sárga jelzést voltak kénytelenek magukra öltetni . A karszalagviselést akkor szabályozták újra, amikor Szombathelyi Ferenc vezérezredes visszatért a fronton tett szemleújtjáról. A vezérkari főnök azt tapasztalta, hogy a sokféle egyenruhában dolgozó zsidókat alig lehet megkülönböztetni a katonáktól, ezért ezt orvosolandóan sürgette a karszalagviselés általánossá tételét .

Muszos portréfelvétel sárga karszalaggal és csillaggal.

Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2011.586.1.

E gyakorlat a kisegítő munkaszolgálat intézményének fennállásáig megmaradt, utóbbi felszámolására lényegében 1944 novemberében került sor. A századok tagjait a nyilasok által „munkaszolgálatra alkalmasnak” nyilvánított civilekkel egyenlő elbírálás alá vetették, innentől a sárga karszalag is megszűnt, egységes megkülönböztetésül a sárga csillag szolgált .

Megjelölni, elkülöníteni nemcsak különféle jelzések felagatásával lehet, hanem éppen az általános attribútumoktól való megfosztással is. A munkaszolgálatosok a fegyver mellett az egyenruha viselésre is „méltatlannak” bizonyultak. Az eleinte még engedélyezett uniformison a rangjelzést és a sapkarózsát már a

munkaszolgálat első éveiben sem túrték meg. 1940 végén több században előfordult, hogy - ekkor még törvénytelenül - öntevékenyen elvették a muszosok - sokszor saját költségére rendbe hozott - honvéd egyenruháit arra hivatkozva, hogy nincs belőle elegendő, és saját polgári ruhájukban dolgoztatták őket .

Az uniformisban masírozó zsidó legénység látványa a németekben és az antiszemita beállítottságú magyar tisztekben is felháborodást váltott ki, amelynek több ízben hangot is adtak. A muszosok „kivetkőztetése” melletti legfőbb érv szerint ez az állapot ártott a hadsereg jó hírének. A gyakorlat általánossá tételét a vezérkar Magyarország hadba lépését követően még hangosabban követelte. Végül 1942. március 17-én adta ki a Honvédelmi Minisztérium azt a rendelkezést, amely kötelezővé tette a polgári ruha viselését .

A fegyvertelen szolgálatot teljesítőknek kezdetben nem kellett sárga csillagot viselniük, számukra a megkülönböztető jelzés a karszalag maradt egészen augusztusig. A felvarrt sárga csillag „továbbfejlesztéséről” a jugoszláviai Bort megjárt túlélők számoltak be . 1944 nyarán feljebbvalóik ruhadarabjaikra nagyméretű, messziről is látható, sárga csillagot festettek fel. E rendelkezés táboronként különböző időpontban lépett életbe, leghamarabb 1944 tavaszán a Berlin-táborban .

A központi rendeletek végrehajtása nagyban függött a századparancsnok és a kerettagok magatartásától. Az írott jogszabályok és szóbeli rendeletek megszegését, vagy éppen túlbuzgó teljesítését egyes esetekben a zsidó legénység kínzása és a honvéd felügyelők szadista hajlamainak határt nem ismerő kiélése, korrupciós üzemeknek felfuttatása motiválta, míg ugyanezen rendeletek szabotálása, sajátos értelmezése mögött a kiszolgáltatottak körülményeinek elviselhetőbbé tétele, vagy egyenesen az embermentés szándéka is munkálkodott .

A polgári lakosság megbélyegzése

A németek magyarországi bevonulása újabb lendületet adott a zsidóellenes politika radikalizálódásának. A zsidótörvények eddigre már jelentősen korlátozták a megélhetési lehetőségeket. A helyzetet 1944 tavasztól különféle gazdasági követelések, lefoglalások, letartóztatások és megfélemlítések súlyosbították.

A zsidók sárga csillaggal való látványos megjelölésére vonatkozó javaslat *Jaross Andor* belügyminiszter előterjesztésében került a Minisztertanács elé. Ennek nyilvánvaló célja az volt, hogy a megbélyegzetteket a lakosság többi részétől könnyen elkülöníthetővé tegyék, akik egyúttal világosan felismerhetővé és könnyűvé prédáivá váltak a soron következő diszkriminatív intézkedéseknek is. Jaross a sárga csillag használatának szükségességét a nemzet közbiztonsági és katonai érdekeivel magyarázta: ha egyértelműen azonosíthatók a megbízhatatlan zsidók, akkor könnyebben ellenőrizhetővé válnak és távol tarthatóvá olyan helyektől, ahol jelenlétükkel a nemzet érdekeit sértenék.

Anyja és lánya sárga csillaggal, a felvétel valószínűleg Budapesten készült 1944 végén.

Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2013.77.10.

A megsemmisítés közvetlen előjátékaként hozott 1240/1944. Me. sz. rendelet megszabta, hogy április 5-től minden hat évesnél idősebb zsidó személynek 10x10 cm nagyságú, posztóból, selyemből vagy bársonyból készült, hatágú, kanárisárga csillagot kell ruhája bal mellrészére felvarrnia. A megkülönböztető jelzést nem viselő személyt eleinte pénz-, illetve börtönbüntetésre ítélték, majd ezt - a náci sajtó által túl enyhének tartott szankcionálást - internálásra változtatták.

Jaross valamennyi csendő- és rendőrpáncsnokot utasított a rendelet maradéktalan és szigorú végrehajtására. Sok zsidót tartóztattak le azért, mert az ellenőrök a csillag színét nem találták megfelelő kanárisárgának, kívánt méretűnek, vagy kifogásolták a felvarrás módját. Utóbbi úgy ellenőrizték, hogy ceruzát, vagy egyéb hasonló tárgyat dugtak - erőltettek - az öltések közé, ha a „vizsgálati eszköz” utat talált, a csillag viselőjét azonnal internálták .

Ami a fogadtatást illeti, a bélyeget a zsidók közül néhányan kérkedően hordták, mások szégyelltek. A felerősödő kétségekről és balsejtelmekről érzékletes leírást olvashatunk az egyik debreceni túlélő tollából : „Ezen az áprilisi reggelen, amikor először kellett viselni a sárga csillagot, én öltöztem fel először. Premiernek néztem elébe. Hat órára mentem dolgozni a gyárba. Lassan szedtem magamra ruháimat, húztam az időt. Mint egy műtetre induló beteg, úgy félttem felvenni a megbélyegzett kabátomat [...] Öltözködés befejeztével jól megvizsgáltam, hogy az előírásoknak eleget tettem-e. Tükör nélkül mustrálgattam magam. Még új, még szokatlan volt, még magam előtt restelltem ezt a megbélyegzést. Nem akartam magam tükörben nézegetni, csak félszemmél sandítottam kabátom baloldali irányába.”

A keresztény lakosság magatartása szintén vegyes volt. A többség az addigi és az utáni eseményekkel egyetemben ezt a rendelkezést is könnyen konstataálta. A nyugati országrészben nyílt ellenzéki megnyilvánulásokra is sor került: a győri szimpátiatüntetés résztvevői gomblyukba tűzött sárga virággal fejezték ki a sárga csillag viselésére kötelezett zsidó állampolgárokkal való együttérzésüket . Az antiszemita érzelműek üdvözölték az intézkedést, a szélsőjobboldalhoz kötődő sajtóorgánukom hétről-hétre körültekintően figyelmeztették a zsidókat, a jelzést erősen varrják fel, ne takarja gallér, sál, vagy más tárgy, például a kézben tartott ridikül, vagy hangszertok .

Ahogy az életnek egyre több területén érvényesült a jogfosztás, úgy szaporodtak meg a sárga csillagok is, amelyek nemcsak a kabátokon - és később a kapukon - tűntek fel, hanem például a zsidó orvosok névtábláin is . Továbbá 1944. április 22-én a Közellátásügyi Minisztérium rendelkezésére a zsidóktól megvonták a közellátási szelvényeket, a már kiosztottakat május 1-jéig vissza kellett adniuk. Számukra sárga színű élelmiszerjegyeket vezettek be, amelyekre más és kevesebb élelmiszer járt, mint a nem zsidó lakosoknak. A zsidó ellátandókat - sárga jelzéssel - külön kellett nyilvántartani is.

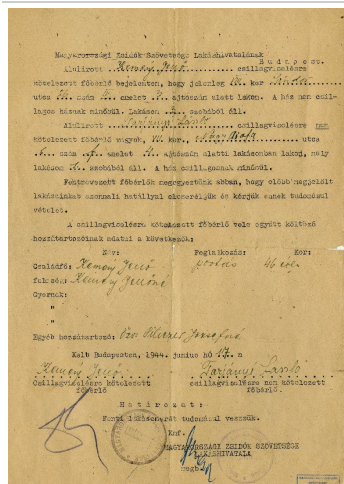
Sárga színű hús- és cukorjegy zsidók részére.

Jelzet: Holokauszt Emléközpont, Gyűjtemény, 2011.209.3, 2011.1205.1.

A lakóhelyek megjelölése: csillagos házak és gettók

A személyek megbélyegését - az elszigetelés következő lépcsőfokaként - a lakhelyek megjelölése követte. A budapesti zsidók földrajzi koncentrálására vonatkozó első tervek a főváros nagyarányú és módszeres bombázása után születtek meg. A központosított, egybefüggő területű gettó tervét ekkor még elvetették, ehelyett városzerte külön e célra ún. csillagos házakat jelöltek ki. Az épületeket számos ismérv figyelembe vételével választották ki, ezek közül a legfontosabb a bennük lakó zsidók százalékos aránya volt. Ha a bérlők csaknem 50%-a volt zsidó, akkor a ház csillagos lett. Fontos kritérium volt továbbá az épület állaga, helye, keresztény bérlőinek szociális háttere és befolyása. Mindezek alapján a mintegy 36 ezer fővárosi bérházból kezdetben 2681-et jelöltek ki, melyekben csak zsidók lakhattak. Természetesen az érintettek azonnal megrohamozták a hivatalokat, a keresztények házuk megjelölése ellen, a zsidók pedig mellette érveltek. Egyedi döntésekkel a sárga csillagos minősítést 7-800 épülettel megvonták, ami tovább súlyosbította a zsidók helyzetét, mert ezzel a számukra kijelölt lakótér drasztikusan csökkent.

A június 17-én, *Dorogi Farkas Ákos* polgármester által közzétett rendelet a csillagos házakat a főváros akkori 14 kerületének mindegyikre külön vonatkozóan, utca és hászám szerint szedte lajstromba. A kijelölt épületek 70%-a Lipótvárosban, Terézvárosban és Erzsébetvárosban összpontosult, a többi városrészre pedig elszórtan jutott. Hogy a „zsidóházakat” könnyen fel lehessen ismerni, mindegyik kapura különleges jelvényt elhelyezését írták elő. Az 51x36 cm-es fekete alapra erősített 30 cm átmérőjű, kanárisárga Dávid-csillag beszerzését, rögzítését és „állandóan ép és tiszta állapotban” tartását a háztulajdonosok feladatává tették. A csillagos házak keresztények lakta lakásait „itt nem laknak zsidók!” feliratú, a székesfőváros címerével ellátott nyomtatvánnyal jelölték.

Csillagviselésre kötelezett főbérlő bejelentése a Magyarországi Zsidók Szövetsége Lakáshivatalának, mely szerint csillagosnak nem minősülő jelenlegi lakását csillagosnak minősülő lakásra cseréli.

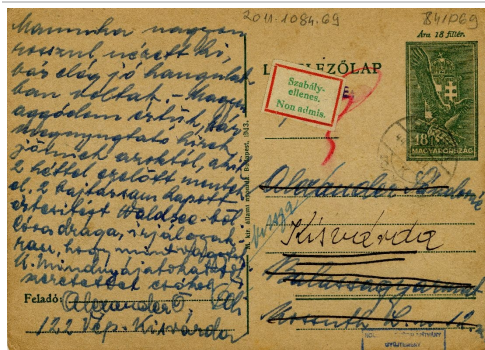
Jelzet: Holokauszt Emléközpont, Gyűjtemény, 2013.70.1.

Az átköltözés eredeti határideje június 21. volt, amit - annak tarthatatlanságát látva - nyolc nappal meghosszabbítottak, ettől kezdve zsidó tulajdonos, bérlő, vendég csak csillagos házban lakhatott. A költözés mögötti ügyletekre világít rá a következő visszaemlékezés-részlet: „Nekünk tehát a Ceglédi útról erre a kőbányai csillagos részre kellett mennünk. Csere útján kerültünk az Augusztá-telepre, általában mindenki úgy került a csillagos házakba, vagy úgy, hogy a kijelölt házban éppen volt üres hely, de ez a ritkább eset. Az volt az általános, hogy el kellett cserélni, mert hát a lakás kellett másnak, óhajtották a jobb lakásokat, amikhez így könnyen hozzá tudtak jutni. gyönyörű lakásokat kaptak egyesek csereúttján: volt, aki sötét kis házmester-lakásból ment a szép, nagy, világos lakásba, úgyhogy ez bizony nagy előrelépés volt egyeseknek.”

A Magyarországi Keresztény Zsidók Szövetsége vezetőinek közbenjárására a kikeresztelkedett zsidók kiválasztására is kidolgoztak egy tervet. Budapest polgármestere július 11-én felhívást bocsátott ki, melyben minden 16-60 év közötti, 1941. augusztus 1-je előtt kitért zsidót felszólított, vetesse magát nyilvántartásba a megfelelő felekezet hivatalainál. Az intézkedés szerint - augusztus 6-ai átköltözési határidővel - számukra külön csillagos házakat választottak ki, melyeket kereszteltek meg. A Zsidó Tanács e kiválasztás ellen érvelt, ugyanis annak kivitelezése 40-50 ezer ember újbóli átköltöztetésével járt volna együtt, ami pedig újabb pánik- és öngyilkossági hullámot indított volna el. Végül a zsidók és a kitérték egy része ismét lakhelyet változtatott, de tömeges újraköltöztetésre nem került sor.

Mindezek által az üldözöttek lakhelyük szerint is elszigetelteké, az antiszemita atrocitások még könnyebben azonosítható és koncentráltan elérhető célpontjaivá váltak. Hogy az egyre gyakoribbá váló rendőrségi razziáktól védekezzenek, a csillagos házak férfi lakosai felváltva őrizték a bejáratot, hogy figyelmeztessék sorstársaikat a közelegető veszélyre.

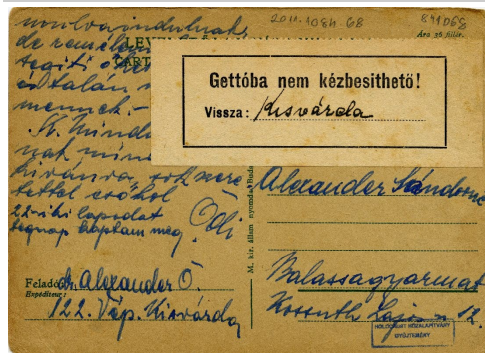
A városzerte szétszórtan kijelölt épületek nem bizonyultak tartós „megoldásnak”, az illetékesek az egész várost „zsidómentesíteni” kívánták és ehhez egy külön területet jelöltek ki a zsidók lakhelyeül. A gettóban a zsidók helyzete embertelenné vált. A Pest VII. kerületében kijelölt városrészbe a csillagos házakból több mint 40 ezer zsidót költöztettek be, és mintegy 12 ezer kereszténynek kellett innen távoznia. A kijelölt terület pontos határait november 29-én tette közzé *Vajna Gábor* nyilas belügyminiszter, a kapukat pedig december 10-én zárták le.

Gettóba küldött, szabályos kézbesíthetlenségi jelzéssel ellátott postai levelezőlap.

Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2011.696.69.

A kapcsolatteremtés tilalmának nyomai szintén a korabeli levelezőlapokon fedezhetők fel. Az 1944. május 31-én kelt, 222.942/4. sz. belügyminisztériumi rendelet megtiltotta a gyűjtőtáborokba, gettóba került zsidókkal való levelezést, számukra bármilyen küldemény eljuttatását. Az érintett lapokat „Szabályellenes- Non admis” feliratú kézbesíthetlenségi jelzővel ellátni és a feladónak visszaküldeni. Elviekben más, a kézbesíthetlenség okára utaló feljegyzést a küldeményre tilos volt írni, ennek ellenére a Holokauszt Emlékközpont gyűjteményében fellelhetők olyan lapok, amelyekben a „gettóba nem kézbesíthető”, vagy a „zsidónak nem kézbesíthető” feljegyzések olvashatók, ezek az érvényben lévő szabályozást mellőzve, önkényesen kerültek a küldeményekre.

„Gettóba nem kézbesíthető” címkével, illetve „zsidónak nem kézbesíthető” megjegyzéssel ellátott levelezőlapok.

Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2011.696.68 és 2011.696.67.

A sárga csillaggal megjelölt személyeket, a karszalagos munkaszolgálatosokat a hatalom „tárcán kínálta fel” az utcákon razzizáló nyilas csoportoknak. A csillagos házak, majd a pesti nagy és - az 1944 nyarán létrehozott, szinte csak nevében védett - nemzetközi gettó pedig az óbudai téglagyárba vezető út, a nyugati határ felé haladó halálmenetek biztos kiindulási pontjaivá vált. A vidéki Magyarországon a felállított gyűjtőtáborok, gettók ugyanezt a célt szolgálták.

A deportált embertömegek az ország határokön kívül újabb billogokkal terhesen élték át a rájuk váró nyomorúságos hónapokat. A koncentrációs táborokban a foglyokat minden személyes holmitól megfosztották, fogolyszámmal, fogolyjelzéssel látták el, kopaszra nyírták őket, rabruhát adtak rájuk, amelyeket sokszor megszagattak, hogy még inkább megerősítsék fogoly állapotukat, amely egy esetleges szökés esetén is bárki számára egyértelmű legyen.

A fogolyszámot többnyire fekete festékkel fehér szövétdarabra festették fel, amelyet a nevüktől megfosztott háftlingek a felsőruha bal oldalán, a szív magasságában viseltek, valamint a jobb nadrágszáron, combközépen. A betűjelet, az ötgegyű vagy hatjegyű számot Auschwitz-Birkenauban a bal alkarba tetoválták. A textil alapanyag mellett előfordult, hogy az azonosítót egy bádogdarabba is beleütötték, amit spárgával, szalaggal a csuklóra erősítettek. A szám felett színes, textíliából szabott egyenháromszög volt látható, a politikai foglyoké piros, a köztörvényeseké zöld, a Jehova tanúié lila, az „aszociálisoké” fekete, a cigányoké barna, a homoszexuálisoké rózsaszín volt. A zsidókat általában sárga-piros, az elfogott zsidó emigránsokat külön, kék-sárga Dávid-csillaggal jelölték meg. E mellett egy nagy betű jelezte a foglyok nemzetiségét, a magyarokat U, a lengyeleket P és így tovább.

Koncentrációs táborból származó fogolyszámok.

Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2011.1237.1 és 2011.140.1.

A túlélők a fent felsorolt - mára emléktárggyá vált - bélyegek közül számosat hazahoztak magukkal, megőriztek. A Holokauszt Emlékközpont gyűjteményébe a családi hagyatékok részeként mai napig kerülnek be ilyen tételek. Az adományozó magánszemélyek múltjukhoz való viszonyulásától, lelki beállítottságától függ, miről gondolják úgy, nem szeretnék vele családtagjaikat, leszármazottjaikat terhelni, hanem szívesebben helyeznék el egy közgyűjteményben, míg egyes iratokat, tárgyakat féltve őriznek, a fotókat albumba rendezgetik, a sárga csillagokat bekereteztetik. Úgy tekintenek ezekre a szomorú és fájó ereklyékre, mint egyetlen kézzelfogható emlékekre, amelyek elhurcolt, eltűnt hozzátartozóikhoz kötődnek.

Címkék:

[zsidótörvények](#) ^[2]

[holocaust](#) ^[3]

[Holokauszt Emlékközpont](#) ^[4]

[munkaszolgálat](#) ^[5]

[muszos](#) ^[6]

Kiadás: 14. évfolyam (2014) 1. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/kuriozumok/megjelolve__antiszemita_belyegek_a_munkaszolgalatban_es_polgari_eletben.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/kuriozumok/megjelolve__antiszemita_belyegek_a_munkaszolgalatban_es_polgari_eletben.html

[2] <https://www.archivnet.hu/cimkek/zsidotorvenyek>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/holocaust>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/holokauszt-emlekkozpont>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/munkaszolgalat>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/muszos>